

Tårn og løper mot tårn

er et beryktet sluttspill som er langt mer komplekst enn det ser ut ved første øyekast. Det er ikke uten grunn at Pal Benkø kaller det hodepinesluttspillet.

Tårn og løper mot tårn opptrer i verdens lengste avgjørende turneringsparti på 237 trekk. Fressinet forsvarte seg i hurtigsjakk mot Kosteniuk i 2007 med kun tårnet fra og med trekk 122, og kunne ha krevd remis etter 50-treksregelen hvis han hadde notert trekkene. Det gjorde han ikke, men det var allikevel tydelig for alle at det ble spilt mer enn 50 trekk. Visstnok hadde Viktor Korchnoi krevd remis mot Fressinet i et parti tidligere i turneringen i en lignende situasjon og da hadde Fressinet protestert og ville ha et noteringsskjema som bevis. Nå var brettet snudd og Fressinet så seg fanget i sin egen logikk og kunne ikke kreve remis.

Om enn noe ekstremt, så illustrerer dette noe typisk med dette sluttspillet; At selv om mange av stillingene er remis, så er det vanskelig å forsvare seg uten feil og å forsvare seg i mer enn 100 trekk uten å gjøre avgjørende feil er vanskelig. Rundt 40% av partiene vinnes av den med løper og tårn. Mange av stillingene ser veldig like ut og subtile forskjeller kan bety at man må bruke et annet forsvar enn for noen trekk siden. Du skal også gjøre en ekstraordinær innsats for å tape sluttspillet hvis du har den ekstra løperen, så du kan kostnadsfritt spille videre og håpe at motstanderen mister taket.

For ett år siden så jeg litt på et parti mellom to nordiske juniorjenter der dette sluttspillet opptrådte.

http://www.sjakkhuset.no/wp-content/uploads/2010/10/Sheila_Sluttomt_okt2010.pdf

Men, det er som vi skal se i dag ikke bare ungdommen som sliter med dette sluttspillet. Den danske IM'en Jakob Vang Glud, som var den eneste som påførte den norske supermannen Nicolai Getz et tap i EM for nasjonslag for et par uker siden, vant ganske lett med tårn og løper mot en IM i samme turnering.

Judit Polgar måtte vinne med svart mot Leinier Dominguez i World Cup'en i Khanty-Mansyisk i september for å ikke ryke ut. Det gjorde hun til slutt med tårn og løper mot tårn etter en del fomling i sterk tidsnød.

Forsvaret er som sagt vanskelig å gjøre feilfritt. Det beste forsvaret er å gi angriperen så mange problemer at man kan kreve remis etter 50 trekk. Hold derfor kongen i sentrum så lenge som mulig. Det er ikke mulig å holde kongen i sentrum i lengden og da kan man velge flere forskjellige måter å forsvare seg på.

Hvis løperen og kongen står i sentrum, kan man forhindre at løperen og tårnet samarbeider ved å binde løperen. Sterke spillere foretrekker dette som heter Cochrane-forsvaret og som er en aktiv, men tveegget forsvarsmetode. Den fungerer kun når løperen er bundet i de fire radene (3.-6.) eller linjene (c.-f.) i sentrum. Vi ser mer av denne metoden i Glud-partiet nedenfor.

Et vanlig forsvar er også det mer passive annenradsforsvaret. Kongen og tårnet står rett ved siden av hverandre eller ett felt fra hverandre på samme rad, enden på 2. eller 7. raden eller i b. eller g-linja. Når hvit sjakker med tårnet, flytter kongen og truer å bytte tårn, og da må tårnet flytte med én gang og det er vanskeligere å posisjonere kongen og løperen bedre.

Det er veldig vanlig at stillingen i løpet av noen trekk snur seg 45 eller 90 grader på brettet. Dette er en lettere forsvarsmetode enn Cochrane-forsvaret, men det er fortsatt mulig å gå feil, spesielt når kongen er nær hjørnet.

Szen-stillingen er en tredje remisvei. Kongene står et springertrekk fra hverandre og forsvareren har tårnet på den siden med flest rader mellom kongen og randen. Du ønsker samtidig å unngå å få kongen i samme rektangel som motstanderens konge og løper.

Hvis du ender opp med å ha kongen og tårnet på linje på randen, har du gjort noe galt. Det kan fortsatt være mulig å redde en remis, men hvis du har alternativer til å gå på randen, tar du dem!

Min spalte kan ikke dekke på en komplett måte det Nunn og Dvoretsky kan skrive bøker om, og disse partikomentarene bare risser i overflaten av analyser omkring dette sluttspillet.

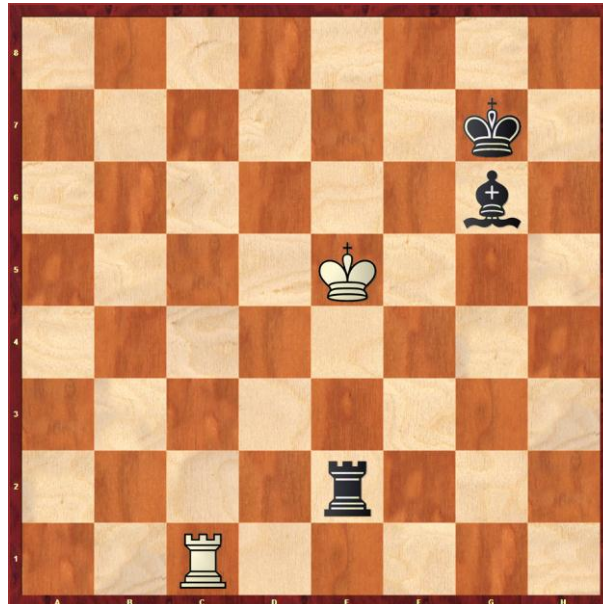
Mer utfyllende om å forsvare seg finner du for eksempel her:

<http://www.chess.com/video/player/rb-v-r-the-defense>

Martin Neubauer (2431) - Jakob Vang Glud(2497)

ETCC 2011 Porto Carras (7.13), 09.11.2011

85.Tc1 Te2+

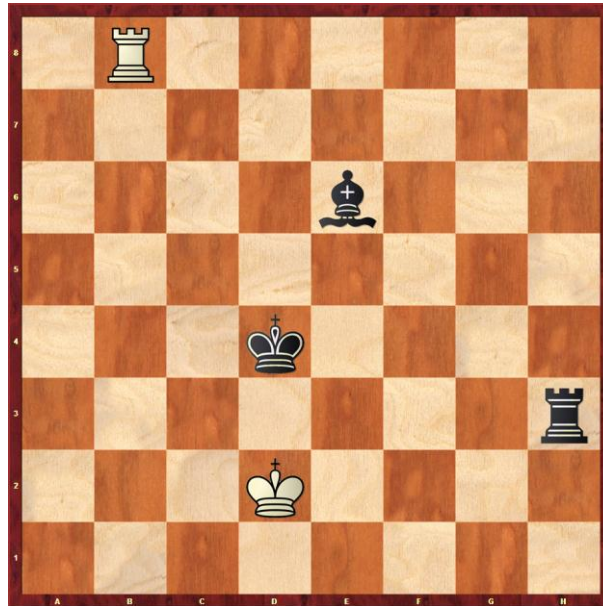
86.Kf4

Stillingen er like remis som etter for eksempel 86.Kd4/Kd5. Men det kan være viktig senere i partiet at man har tvunget angriperen til å bruke flere trekk på å true kongen til randen. Derfor foretrekker jeg kongen til d-linja fremfor til f-linja.

86...Lf7 87.Tc6 Le6 88.Kg5

Igjen går kongen mot randen og jeg synes ikke det er nødvendig.

88...Te5+ 89.Kf4 Kf6 90.Ta6 Tf5+ 91.Ke4 Th5 92.Tb6 Th4+ 93.Kd3 Ke5 94.Tb8 Th3+ 95.Kd2 Kd4

96.Td8+

Hvit kunne gå rett inn i andreradforsvaret med 96.Tb2 Det er mer passivt, men kan være lettere å forstå. Det viktigste er ikke hvilket av forsvarerne man velger, men at man har flere ben å stå på og kan sine forsvar så godt at man ikke gjør feil i tidsnøden. ... Lett i teorien!

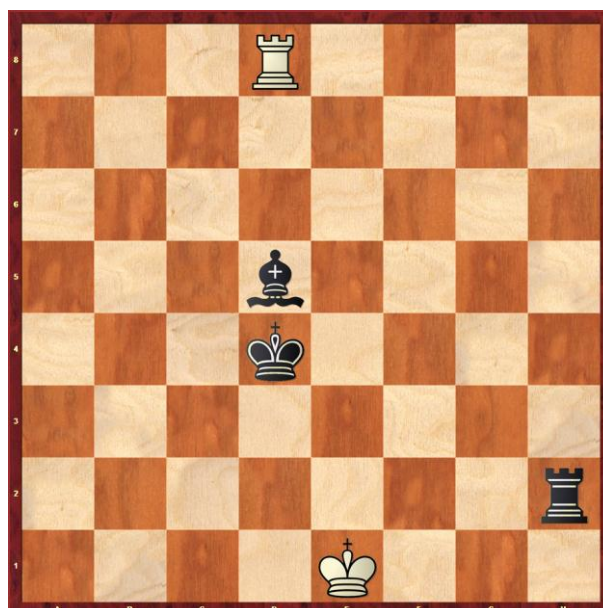
96...Ld5 97.Ke2

Hvit ser ut til å forsøke seg på Cochrane-forsvaret der man binder løperen. Dette er et godt forsvar så lenge angriperkongen ikke har kommet til 6. raden.

97...Th2+ 98.Kf1

A)

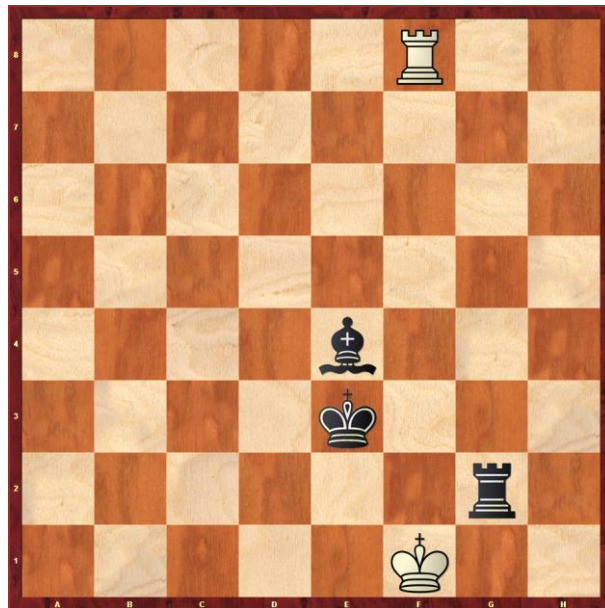
98.Ke1 Taper imens de to andre kongetrekkene er remis. Problemet med Ke1, er at det tillater svart å true matt og samtidig forbedre stillingen sin så mye at den er vunnet. Dette er kanskje ulempen med Cochrane-forsvaret - bindingen er effektiv så lenge den forhindrer angriperens konge fra å avansere, men du risikerer å kaste bort remisen med tilsynelatende uskyldige trekk.

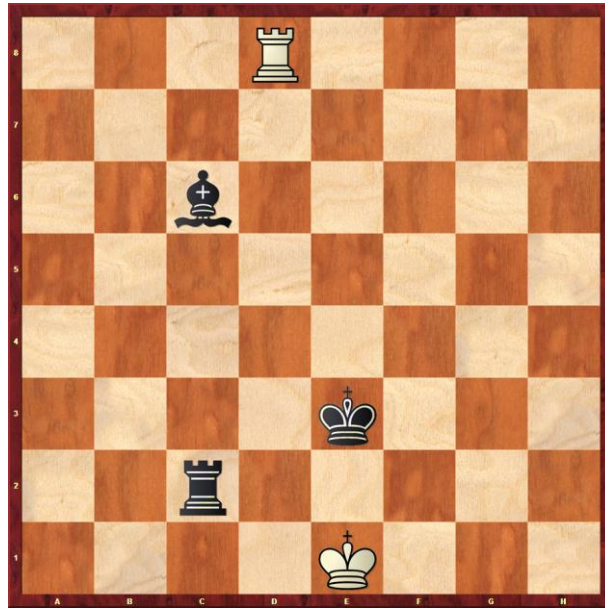
98...Ke3 99.Kd1 Le4 100.Kc1 Tc2+ 101.Kd1 Tc7 Svart tar 2. raden. Ideen er å tvinge hvits tårn til 3. raden der den er forhindret fra å forsvare tilstrekkelig siden den svarte løperen kontrollerer c6 og/eller e6.

102.Ke1 (102.Te8 er ikke lenger en effektiv binding: 102...Tg7 103.Kc1 Tb7—+)
102...Tg7 103.Tf8 Tg2 104.Kf1 (104.Tf7 Th2 105.Tf8 Tc2 106.Td8 Lc6 fører til det samme.)

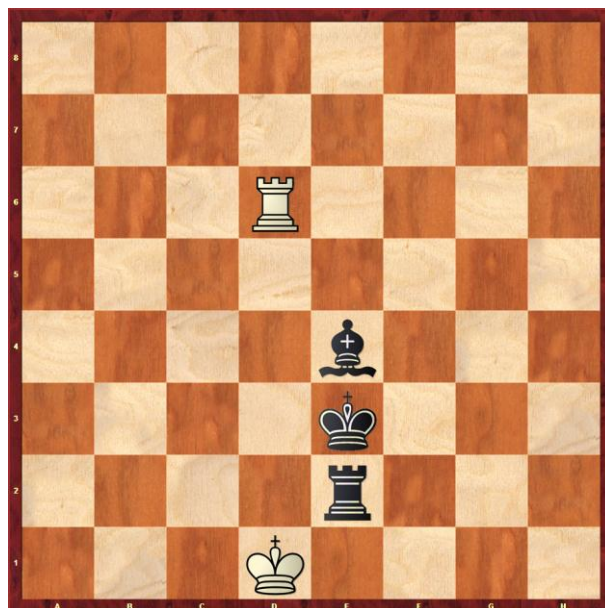

104...Th2 105.Ke1 Tc2 106.Td8 Lc6 107.Td6 Nå har ikke hvit noe annet valg enn å spille dette (107.Kd1 Tc5 108.Ke1 Tg5 109.Tf8 (109.Kd1 Le4 110.Kc1 Tb5) 109...Lb5 110.Kd1 Tc5 Og dobbeltrusselen La4+ og Le2+ avgjør partiet.)

107...Lf3 108.Te6+ Le4 109.Td6 Sammenlignet med stillingen etter hvits 106. trekk, står tårnet nå på 6.-raden der det er forhindret fra å forsvare kongen mot sjakker.

109...Te2+ 110.Kd1 (110.Kf1 Th2 med matt.)

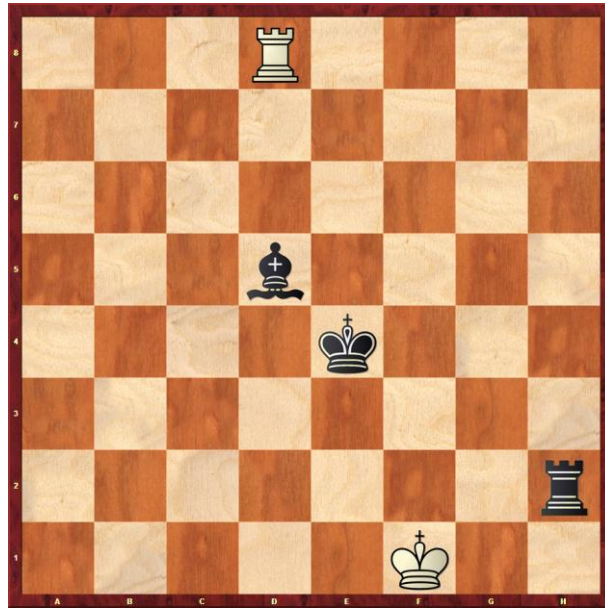

110...Th2 111.Kc1 Tc2+ 112.Kd1 Tc5 113.Te6 (113.Ke1 Ld5 illustrerer et fundamentalt poeng - Ved hjelp av det svarte tårnet på 4. raden kan løperen blokkere det hvite tårnet slik at tårnet ikke kan gå i mellom etter Tc1+. Det er heller ikke mulig å sjakke kongen vekk fra opposisjon i e. linja siden løperen tar sjakkfeltet på e6.) 113...Tb5 Og siden hvit ikke kan sette tårnet i c-linja går han matt.

B)

98.Kd1 er paradoksalt nok helt greit, men fra et praktisk ståsted, forsøker man å finne andre muligheter som å løpe vekk fra angriperkongen. 98...Ke4 er det mest krevende å forsvare seg mot. 99.Kc1 er det enkleste. 99.Td7, 99.Td6 og 99.Tc8 (kanskje litt overraskende) er alle remis, imens 99.Te8+ Kd3 100.Ke1 Le4 taper.

98...Ke4

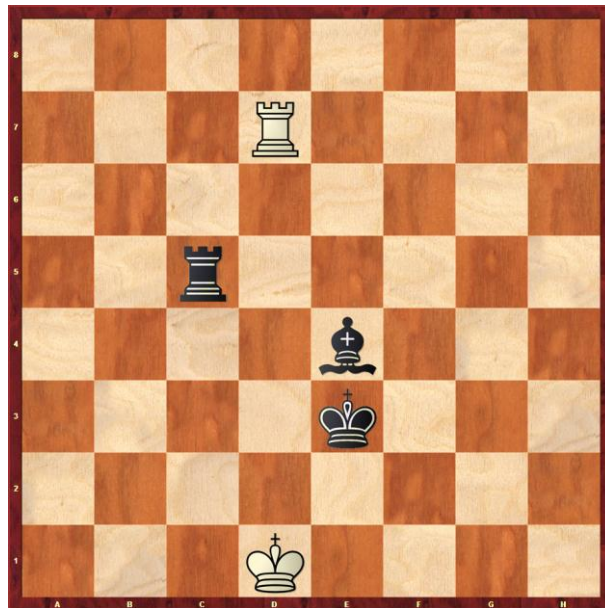

99.Td7??

99.Kg1 Det letteste er igjen å løpe med kongen slik at svart ikke har muligheten til å true matt ved å ta opposisjonen. Det eneste andre remistrekket er 99.Tc8 for å sjakke på 3. raden.

99...Kf3 100.Ke1 Ke3 101.Kd1 Le4 102.Kc1 Tc2+ 103.Kd1 Tc5

103...Tc6 eller 103...Tc8 gjør samme nytte.

104.Te7?

Som vi så i variantene til trekk 98, virker ikke denne bindingen nå. Svarts gevinst i partiet er triviell, men selv om 104.Ke1 er bedre, så er stillingen teoretisk tapt. Det er allikevel viktig å vinne alle trekkene man kan som får en nærmere 50-treksregelen.

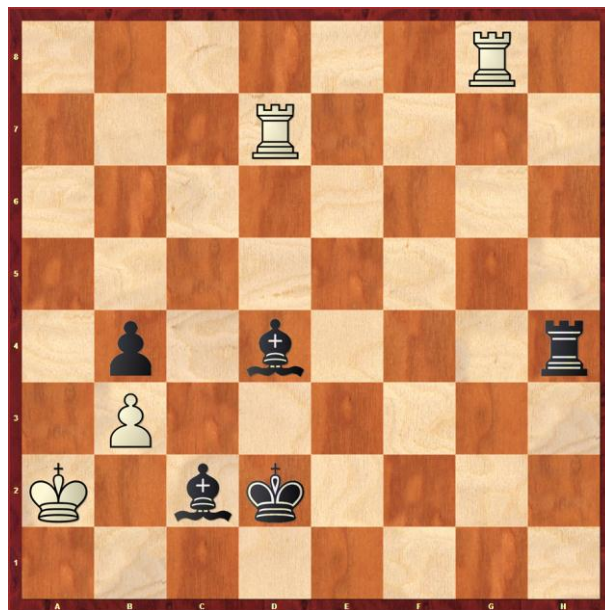
104.Ke1 Th5 105.Tf7 Th2 106.Tf8 Tc2 107.Td8 Lc6 Og vi har stillingen etter trekk 106 i analysene til trekk 98.

104...Tg5 105.Kc1 Tb5 0-1

Leinier Dominguez Perez (2715) – Judit Polgar (2695)

FIDE World Cup (4), 2011

72...Kd2 73.Td7 73...Lxc2

Judit har nærmet seg seieren mer og mer med to fullstendig dominerende løpere og Dominguez prøver seg på en svindel.

74.Th8?!

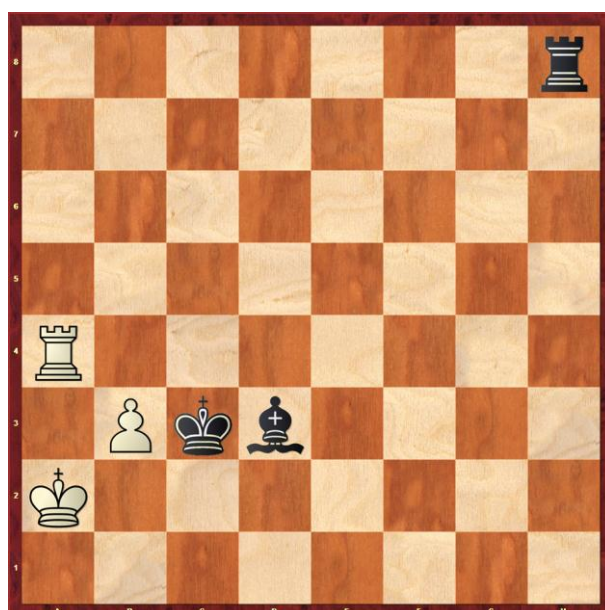
Det er ikke lett å kritisere dette trekket. Alt annet taper også og Th8 som settes i slag for potensielt to offiserer er litt av et sjokk hvis du ikke har sett det komme ...

74...Txb8?

Et automattrekk, men det overser den overraskende vanskelige, men fullstendig knusende gjendrivelsen.

74...Kc1!! 75.Tc8 (75.Txb8 Lb1#; 75.Txd4 Txd4+) 75...Th5! 76.Txc2+ Kxc2 og et desperat forsøk av det hvite tårnet på å ofre seg selv for patt strander på et par nøyaktige trekk: 77.Td5 Th2! 78.Th5 Td2! 79.Th2 Lf2!—+]

75.Txd4+ Ld3 76.Txb4 Kc3 77.Ta4

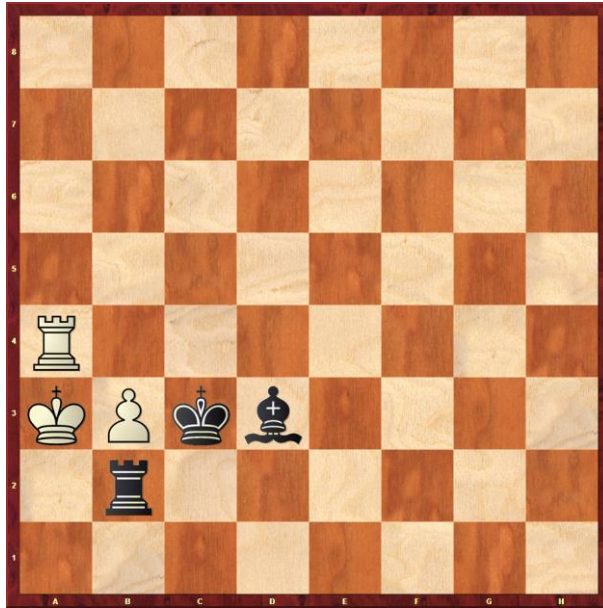
Th2+??

En uforsiktig sjakk som burde føre til remis.

77...Tb8! er faktisk det eneste vinsttrekket siden mattrusler i a-linja tvinger det hvite tårnet til å forbli passivt imens svart vinner b-bonden og går inn it vunnet tårn og løper mot tårn-sluttspill

78.Ta3 (78.b4 Lc4+ 79.Ka3 Td8→) 78...Tb7 79.b4+ Kc2 80.Ta5 Txb4 81.Ka3 Kc3 82.Tc5+ Lc4 83.Tg5 Tb1 84.Tg3+ Ld3 85.Tg2 Tb6→

78.Ka3 Tb2

79.Tg4??

Nå burde hvit være matt i femten trekk.

A)

Langt bedre er 79.Tb4 Det er vanskelig å forstå hvorfor hvit ikke spilte dette som forsvarer bonden og redder partiet. Kanskje glemte han at 79...Lb1 (med planen Ta2#) strander på 80.Tc4+ som faktisk vinner for hvit!

B)

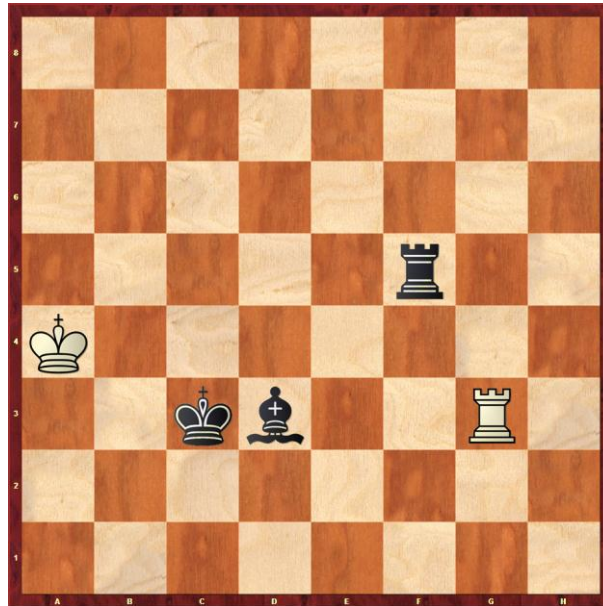
79.Ta7! blir også remis, men ikke

C)

79.Ta8 Txb3+ 80.Ka4 (80.Ka2 Tb2+ 81.Ka1 Lc4→) 80...Lb5+ 81.Ka5 Ta3+ →

79...Txb3+ 80.Ka4 Tb1 81.Ka5 Tb5+ 82.Ka4 Tf5 83.Tg3?

Som vi har sett, så snart den forsvarende kongen er tvunget til kanten av brettet, imens den andre kongen er på 6. raden, har ikke denne bindingen noen effekt og svart kan rulle inn seieren straks.

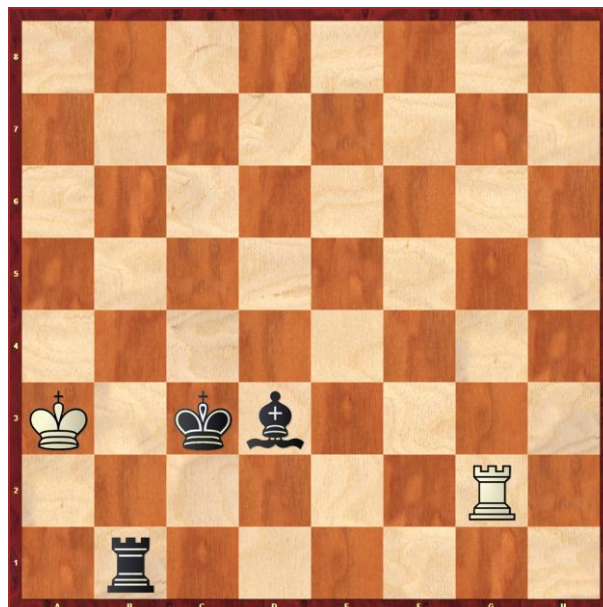
83...Tf4+?

Det ødelegger ingenting, men Judit misser muligheten til å avslutte partiet som i Neubauer - Vang Glud. [83...Tf1!
84.Ka5 Tf6→

84.Ka3 Tf1 85.Tg2 Th1?!

Misser igjen den mest nøyaktige fortsettelsen 85...Tb1 86.Th2 Lf1 87.Tf2 Lc4 88.Tf3+ Ld3 89.Tf2 Tb3+ 90.Ka4 Tb6
91.Tc2+ Lxc2+ 0-1

86.Tb2 Ta1+ 87.Ta2 Tb1 88.Tg2

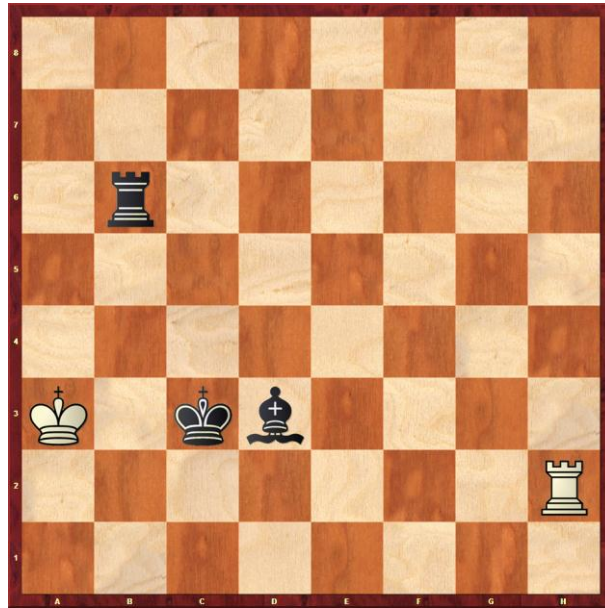

Tb3+

88...Tb8 89.Tg4 Tb6 90.Th4 Tb1 91.Th2 Lf1 samme vinstmanøver som i kommentaren etter trekk 85.

89.Ka4 Tb4+ 90.Ka3 Tb6 91.Tg4 Ta6+ 92.Ta4 Tb6 93.Tg4 Tb7 94.Th4 Tb1 95.Th2 Tb6

95...Lf1 Er for tredje gang korteste vei til seier.

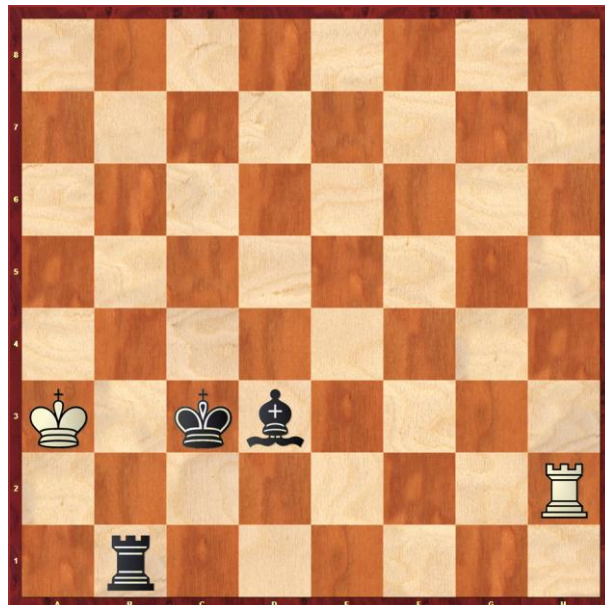

96.Th4 Lf1 97.Tg4 Tb5

97...Ld3 98.Th4 Tb1 99.Th2 Lf1 Samme plan for fjerde gang :-)

98.Tg3+ Ld3 99.Tg4 Tb1 100.Tg2 Tb3+ 101.Ka4 Tb5 102.Tg4 Tf5 103.Ka3 Tf1 104.Tg2 Tb1 105.Th2 Lf5
105...Lf1! :-)

106.Tg2 Ld3 107.Th2

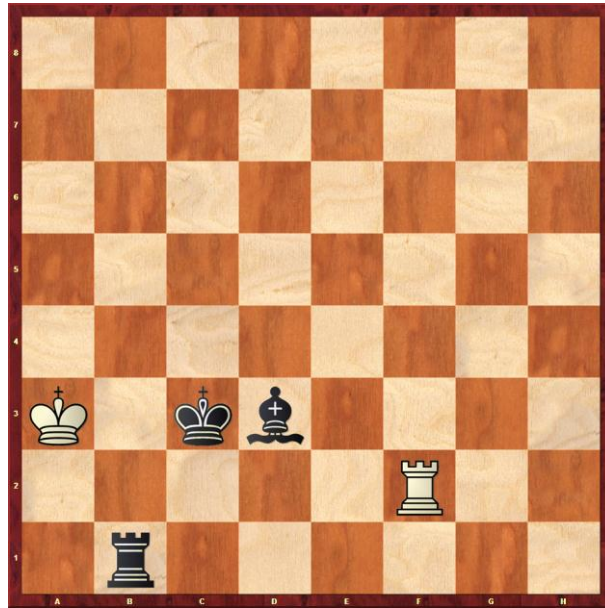

Tredje gang samme stilling som i trekk 95 og 105. Dominguez sjekket visstnok noterings skjemaet hele tida, men klarte i tidspresset ikke å se at han kunne ha krevet remis ved trekkjentagelse akkurat her.

107...Lf1

I stedet finner Judith endelig den korrekte vinstplanen. Hun sa på pressekonferansen at hun faktisk vet hvordan hun skal vinne dette sluttspillet men at hun glemte det på grunn av tidspresset og partiets viktighet.

108.Tf2 Lc4 109.Tf3+ Ld3 110.Tf2

110 ...Tb3+ 111.Ka2 Tb6 112.Ka1 Tg6

112...Tg6 113.Th2 (113.Tf3 Ta6#) 113...Tg1+ 114.Ka2 Lc4+ 115.Ka3 Ta1+ 116.Ta2 Txa2# 0-1